

ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Биркович О.І.

СТАНОВЛЕННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ВЛАДИ В УКРАЇНІ (ІХ–Х СТ.)

342.56 (091) (477) «VIII/IX»

Актуальність теми дослідження визначається тим, що, по-перше, на сучасному етапі триває реформування системи судової влади у відповідності до європейського вибору України. У пострадянській Україні суддівство до певної міри регулювалося на основі партійно-політичної згоди. Існуюча нині система судової влади має різноманітні елементи, успадковані від московського тоталітаризму, що становить реальну загрозу реформування судової системи, яка спирається на силу права і підтримку громадянського суспільства, його правосвідомості.

По-друге, європейська система судової влади формувалася на основі історичного розвитку національних цивілізаційно-правових культур. Українська державно-правова система після скасування національного суверенітету російською, пізніше радянською владою зазнала значних руйнувань і набула рис укоріненого в Московії азійського монархізму з його абсолютним деспотизмом і необмеженою імперською ідеологією російського панславізму. В цьому контексті відзначимо контраст між правовими системами європейського суддівства і московсько-азійського. Згідно з висновками російського дослідника еволюції українського і московського народів В. Богданова, основна відмінність полягає в тому, що українська нація з Х– XIII ст. призвичаїлася жити відповідно до норм права, в той час як Московія з часів Івана IV відзначається «введенням правової пугачовщини». В. Богданов вважає, що причини геноциду новгородців, які во-

ліли жити в межах правової системи, а також «найбільш активних соціальних верств у 1917 і 1937 рр. мали історичну основу, оскільки європейські народи тієї доби, в тому числі й українці, надавали перевагу жити у правовому полі, яке заважало московській владі» [1, с. 206-207]. Інший російський дослідник історії державно-правової системи Московії Г. Федотов відзначав, що «в самій Московській землі вводилися татарські порядки в управлінні, суді, збиранні данини... Без винятку викорчувувалися всі місцеві традиції... Кріпосна система стала повсюдною саме тоді, коли вона відмирала на Заході» [2, с. 287]. Згідно з висновками П. Савицького, в Росії за допомогою монгольського деспотизму було створено «державно-примусовий центр», для якого право не було нормативною основою державного управління [3, с. 75].

І, нарешті, третій чинник, який обумовлює актуальність теми цього дослідження, – це питання історичної сумісності сучасних реформ з традиціями української державно-правової цивілізаційної культури. Слід зазначити, що у вітчизняній науковій думці до цього часу домінує погляд на сутність державно-правової системи українського народу, який не об'єктивно відображає дійсність. Приміром, державно-правовий устрій України IX–XIII ст. визначається як монархічний, що вибудовується на основі феодалної формації, тобто українська держава вважається феодалною монархією, яку очолював князь. «Йому належала верховна законодавча влада. Великий князь зосереджував і виконавчу владу. Мали князі й судову владу» [4, с. 23]. Феодално-монархічна концепція становлення української державно-правової системи містить принципи Московської держави і не відповідає історії держави і права українського народу від часів Руських земель до кінця Гетьманщини. Тож потрібно відродити адекватне розуміння української державно-правової культури з її судовою системою.

Одним із перших кроків у цьому напрямі стала праця В. Климончука «Політичні свободи в українському націогенезі» [5], в якій автор здійснив теоретичне узагальнення інститутів державно-правової системи української нації від княжої доби до сучасного етапу і дійшов висновку, що найвагомішими цінностями, які утверджували всі державні інститути влади, в тому числі й

судова система, – це свобода і пошанування гідності людини, її прав та участі у самоврядуванні. У дослідженні С. Сворака [6] представлено погляд на сутність та історичний розвиток державно-правової системи України, який не вписується в концепт феодално-монархічного устрою української національної держави і видається, безперечно, об'єктивним, адже розкриває визначальні засади української судової системи народовладдя та узгоджується з історичними формами демократій народів європейської цивілізаційно-правової культури. У праці М. Бурдіна [7] належно осягнена екзистенційна основа державно-правової системи Руських земель; він виділив мир, свободу, благість, правду і суверенність територіальних громад з їх приватновласницьким сімейним господарством, які вільно обирають владних представників та життєво важливі принципи суддівства. А це узгоджується з пріоритетом правди над дієвістю і більшою мірою забезпечувало суб'єктам сімейного господарювання правдивий розподіл достатку і духовної культури територіальних громад. В його експозиції припускається, що поняття «правда» може набувати двозначний зміст: по-перше, як сучасне розуміння справедливості і, по-друге, юридичний зміст «юстиції». Логічний набір судової системи Руських земель X–XIII ст., згідно з означеними вище засадами, вибудовує каркас розуміння глибинної сутності судової системи.

З огляду на ці зауваження можемо відкинути твердження про феодално-монархічний державно-правовий устрій українського народу в X–XIII ст. Істотним є те, що доктрина суспільного договору надає переконання щодо пріоритету права в судовій системі Руських земель. Цей пріоритет досить виразно виокремлює контури дослідження судової системи держави українського народу в X–XIII ст. Згідно висновків Г. Вернадського, в судочинстві Київської доби елемент індивідуальної волі сторін (позивача і відповідача) відіграв важливу роль, в той час як суддя обмежувався спостереженням над суперництвом й урівноважував засоби і можливості їх доказів [8, с. 227]. На початковій стадії формування системи судової влади України, по-перше, не було слідчої системи; по-друге, державна влада не втручалася в розслідування того чи іншого випадку до його слухання [8, с. 228]. Особа, що

визнає себе потерпілою, зобов'язана публічно проголосити характер порушення звичаєвого права і назвати особу кривдника на ринковій площі. Територіальна громада толерантно ставилася до потерпілого і кривдника й забезпечувала рівну можливість обом сторонам з'ясувати свої стосунки у судовому процесі.

Рівна свобода сторін судової тяжби – це універсальний принцип, що його визнавали територіальні громади у вирішенні правди. Члени територіальних громад Руських земель сприймали правду у розумінні справедливості й продукували певні традиції судової системи, яких мали чітко дотримуватися всі учасники судового процесу. Представники державних інститутів, котрі вели судову справу, докладно розглядали аргументацію обох сторін і шляхом зважування підстав судового позову забезпечували рівновагу суджень обох сторін. «Сторони в суді мали у своєму розпорядженні три способи доказів: свідків, звернення до Божого суду і – для громадських тяжб – акти, розписки, інші документи» [8, с. 228].

Ситуації життя могли мати різний зміст порушення співгромадянами норм звичаєвого права. Наприклад, ситуація могла бути пов'язана з крадіжкою приватної власності громадянина, сімейної чи спільної територіальної громади. Викрадена річ могла бути виявлена на ринку чи у власності іншої особи. В такому випадку позивач разом з гідними довіри громадянами йшли до тієї особи, в якій викрадена річ була виявлена. Відповідач мав пояснити, звідки і в який час у нього появилася вкрадена у позивача річ. Загалом у процесі становлення державно-правового устрою Руських земель комплекс прав та обов'язків співгромадян сільських і міських територіальних громад формувався у певну структуру, в межах якої діапазон примусового обмеження свобод людей був досить незначним; майно, життя, здоров'я і гідність особи були захищені. До того ж початкова взаємна вимога до вільного життя без істотних обмежень прав і свобод представниками владних інститутів вважалася зобов'язанням громадян. «Місцева громада («мир») була основною ланкою в системі давньоруського управління і адміністрації, як у місті, так і в сільських районах» [8, с. 221].

Для русів-українців IX ст. характерна якісна риса – розбудова земель-полісів на основі народовладдя. Економічні, соціальні і безпекові інтереси були достатньою історично сформованою підставою для самоорганізації в державну систему. Рівна свобода глав сімейних дворогосподарств була принципом формування інституту Віче. Згідно висновків М. Володимирського-Буданова, «ми зобов'язані сприймати термін «віче» в його тісному історико-юридичному розумінні», як орган державної влади Віче – це зібрання повноправних громадян старшого міста землі [9, с. 52]. Віче було добре організоване і забезпечувало стабільний розвиток господарської, суспільно-політичної, соціокультурної і військово-охоронної діяльності всіх територіальних громад. М. Володимирський-Буданов стверджував, що Віче є необхідною складовою частиною загально-земельної влади, оскільки участь народу в державних справах у давні часи була «безпосередньою і живою» [9, с. 56]. Він аргументує свій висновок посиланням на літопис, в якому йдеться про те, що норми звичаєвого права є першою засадою всієї ради міста творити управлінські рішення і суди. Звернімо увагу на те, що народне зібрання (віче) намагалося забезпечити правовий захист, по-перше, свобод для сімейних дворогосподарств і територіальних громад; по-друге, конкуруючих ринків, які мали життєво важливі перспективи. Отже, два суб'єкти життєдіяльності Київської Русі слід взяти до уваги при розгляді місця і ролі Віче в державно-правових відносинах. Ринок збуту товарної продукції був майданчиком для селян і міщан, в межах якого його суб'єкти потребували правового захисту. Віче з його владними законодавчою, розпорядчо-виконавчою і судовою функціями визначалося універсальним інститутом давньоруської держави.

Територіальні громади сільських і міських поселень усвідомлювали себе єдиним цілісним соціально-економічним і політичним організмом і мали захищати приватні інтереси, а також репрезентували неперервні зв'язки у своїй спільній життєдіяльності. На цій основі глави сімейних дворогосподарств згодилися на рівноправні відносини та рівноцінні зобов'язання. Перша історична форма української держави мала самоназву «Руська зем-

ля», основним інститутом влади якої було «віче». Л. Тихомиров аргументовано довів, що, по-перше, єдиний інститут, здатний поєднати і свободу, і порядок, є держава; по-друге, влада формується для підтримки порядку, який регулює відносини між людьми у суспільстві; по-третє, держава як вища форма самоорганізації суспільства створюється для охорони внутрішньосуспільної свободи і порядку [10, с. 32-33].

І, нарешті, концепт суспільного договору для розуміння початкової стадії формування української держави і права та адекватного до суспільно-економічного і політичного розвитку інституту суддівства відіграє визначальну роль. Л. Тихомиров вважає, що для взаємної підтримки порядку у всіх сферах життя держава як вища форма суспільно-політичної самоорганізації народу створюється для реалізації вищих начал правди [10, с. 39]. Для русів-українців внутрішньо притаманна свідомо світоглядна цінність правди полягає в тому, що вона визначається принципом співучасті глав сімейних дворогосподарств у публічному обговоренні назрілих у суспільстві потреб та інтересів. Для державницького життя русів-українців концепт правди охоплюється активною участю співгромадян у владній системі, що ґрунтувалась на вічевому устрої.

Головна роль пошуку в політичному дискурсі норм правдивого життя відводилася полеміці й аргументації переконань різних осіб про те, яким має бути формат їх мирного і добродійного життя. Правда – це надійна процедура спільного розуміння згоди учасників Віче для формотворення життя. При цьому «у кожного давньоруського міста було своє власне віче, цілком розвинутий політичний інститут... Збори скликалися, як тільки виникала необхідність; народ збирався на ринковій площі, почувши оповісника чи звук міського дзвону... Віче, – вважає Г. Вернадський, – генеральна асамблея населення стольного міста» [8, с. 203].

Таке державне облаштування було спільним для всіх сільських і міських громад, які мали досить розвинуті для того часу соціально-економічні зв'язки, сперті на монетарну економіку. Г. Вернадський зазначав, що, по-перше, в Київській Русі був сформований уклад торгового капіталізму; по-друге, «місто було го-

ловним фактором економічної і соціальної еволюції» [8, с. 16]. Їхній вплив зумовив специфіку формування всієї системи державно-правових інститутів. На першій стадії формування української національної державно-правової системи від анто-полянської доби до запрошення скандинавських князів на військово-охоронну й організаційно-торгівельну міжнародну співпрацю інститути Київської Русі «відносяться до класичного грецького типу – до типу безпосередньої демократії» [8, с. 204]. Їхні владні функції мали бути досить широкими, аби, по-перше, захистити життєдайні інтереси соціальних верств усіх земель; по-друге, вони сформувалися так, щоб бути постійною владною силою на боці миру, благості, добродійності, правди і спільного добробуту. Такою силою був державно-правовий інститут віче, яке «мало свій голос у вирішенні питання престолонаслідування», підтримувало або виступало проти кандидата, а в окремих випадках навіть вимагало зречення князя з позицій інтересів міста [8, с. 204].

Для розуміння передумов становлення системи судової влади Київської Русі слід звернути увагу на зауваження М. Грушевського, який відзначав наявність у складі віче «ліпших мужів», «мудрих мужів», наділених більшою спроможністю оцінювати ситуацію, що склалася, та керувати громадськими інтересами. Тому продукування владних рішень віче здійснювалося під впливом мудрих і компетентних його учасників, які виступали постійною раціональною силою на боці правди і справедливості. Згідно висновків М. Володимирського-Буданова, по-перше, «віче складалося переважно з простих громадян, тобто головна роль при вирішенні справ належить народу»; по-друге, «князі-варяги застали скрізь сформований державний устрій»; по-третє, «підставою давньоруської держави слугували не князівські (теорія Соловйова) і не племінні відносини (теорія Костомарова), а територіальні землі»; по-четверте, у «Руській Правді» містяться норми, згідно з якими «право володіти землею належить не лише середнім класам – міщанам, але й нижчим – селянам» [9, с. 42-43, 56, 58, 78]. Очевидно, якщо всі соціальні верстви мають рівні права і свободи, то їх спільний інститут віче слугує для захисту своїх інтересів та урівноваження принципу правди. Г. Вернад-

ський зауважує, що лише після запровадження варязьких дружин й утвердження інституту князівств «віче поступається судовою функцією з князем. Зазвичай воно сходилося у думці з князем і боярською думою з усіх головних питань законодавства і загального управління. Рідко воно діяло як верховний суд» [8, с. 204].

Поділяючи ці висновки Г. Вернадського, слід звернути увагу й на те, що, по-перше, до середини X ст. «в Києві міцно утвердилися нові князі і поступово дім Рюрика став невід'ємною частиною всього руського політичного життя»; по-друге, «правосуддя і військова оборона були тими галузями, в яких народ мав потребу у князі» [8, с. 195]. По-третє, «князь був також головою виконавчої влади і після хрещення Русі став захисником Церкви, хоча в цю добу у нього не було особливих владних повноважень у церковній адміністрації, оскільки Руська Церква автокефальна і митрополит Київський знаходився під владою патріарха Константинопольського» [8, с. 196].

Зрозуміло, що відмінності у правовому статусі віче, князя і церкви обумовлювали підґрунтя для пошуків згоди. Істотно важливий для розвитку державно-правових інститутів Руських земель та диференціації законодавчих, розпорядчо-виконавчих і судових владних функцій є той факт, що на першій стадії сформоване віче визнавалося громадськістю як їх спільна політична владна воля, яка набула звичаєвого права і запровадила інші державні інститути, зокрема військово-охоронні формування місцевих урядників. Звідси випливає, що розвиток виробництва, обміну, торгівлі на основі добровільних домовленостей та продукування територіально-громадських благ змусив Віче запроваджувати певні зобов'язання, правила, норми. Тож коли глави сімейних приватновласницьких дворогосподарств виявили готовність сплачувати свою частку для облаштування державного простору з його територіальними громадами, відчуття відповідальності і правди сформувалося на основі практичної діяльності.

Внаслідок того, що у звичаєвому праві закріпилися традиції територіально-громадського життя спільно на віче встановлювати норми і правила, то на тлі зобов'язання у виконанні рішень віче запроваджується інститут примусу і правової відповідально-

сті громадян. Тож виникає потреба створення нового державного інституту влади – суду. Судові функції різних інститутів державної влади Київської Русі працювали на збереження правдивого облаштування всіх сфер життя.

Отже, віче Руських земель в X ст. виражає народовладну традицію державного устрою і має всі верховні законодавчі, розпорядчо-виконавчі і судові функції. Така форма владного синкретизму найбільш повно виражала зв'язок між цими трьома владними функціями. За наявності сприятливих історичних господарських і соціокультурних умов життєдіяльності руської людності в IX–X ст. була досягнута спільна цивілізаційно-правова культура розуміння правди як значущої норми права. «Руська Правда» – це наслідок спільної територіально-громадської діяльності глав приватновласницьких сімейних дворогосподарств та сільських і міських громад. Розуміння правди як раціональної норми права було універсальним чинником впорядкованості приватних сімейних і територіально-громадських інтересів і потреб. Звернімо увагу й на те, що «Руська Правда» констатує правовий статус сільської громади як правоздатного суб'єкта (ст. 27 «Про свод») [11, с. 11]. Віче як історично сформований первинний інститут державної влади Руських земель засвідчував, по-перше, добре організоване суспільство; по-друге, всі учасники Віче репрезентували фундаментальні, універсальні ланки суспільного життя в особі глав сімейних дворогосподарств, які були самодостатніми і бажали діяти правдиво. Широта реалізованих вічем державних владних функцій була розтягнута в часі і просторі, а відповідно до спільних потреб та інтересів мала й судову форму владного примусу.

На другій стадії становлення судової влади віче поступається своїми владними судовими функціями в межах тих завдань, які були покладені на князя та його дружину. Досягнення віче і князя в розвитку державно-правової системи можна фіксувати у формі суспільно-політичного союзу. Віче уклало «ряд» (договір) з князем і визначало його обов'язки в державному житті. Найбільшою мірою це стосувалося оборони землі, організації внутрішньої і зовнішньої торгівлі та розбудови шляхів сполучення місцевих ринків. У формалізованому вираженні князь наділявся

судовою владою в межах своїх прав і обов'язків. Реальний розподіл судових владних функцій в Київській Русі X–XI ст. між вічем стольних міст, князівською системою влади, місцевими вічевими інститутами та різного роду урядовцями-посадниками не був конкуруючим, а стосувався лише того аспекту державного життя, окремі явища якого були під безпосереднім владним урядуванням різних інститутів.

Засновки такої державно-правової системи з її інститутами законодавчої, розпорядчо-виконавчої і судової влади були досить публічні, прозорі і придатні для розсудливого їх розуміння суспільством. Судову варіабельність, яка визначалася історичними умовами формування державно-правових інститутів, зумовлювали переважно обсяги наділених суспільством прав і обов'язків. Судові функції віче і князя визначалися реальним розподілом влади і мали поліваріативність, котра забезпечувала, по-перше, рівновагу влади у тактичній і стратегічній позиції, що впливала з конкретних історично обумовлених форм життя полісів та їх основних соціальних структур – селян (смердів), міщан (ремісників і купців) та державних службовців, зокрема і військово-охоронних структур (тисяцьких і княжих дружин). Тут підвладні віче соціальні структури мали й призначених ним посадовців, що виконували функції суддів. Тож підконтрольні князю соціальні верстви воліли мати найдієвішу владну систему. Селяни (смерди) були під безпосереднім захистом князівської влади, міщани – під владою віче, церковні люди знаходилися під юрисдикцією церковного права і суду.

Г. Вернадський акцентував увагу на тому, що смерди склали становий кістяк в сільських районах. Вони були «вільними, але їх правовий статус обмежувався, оскільки вони підпорядковувалися спеціальній юрисдикції князя» [8, с. 158]. Судова юрисдикція князя стосовно селян-смердів була головно спрямована на захист їх прав і свобод та обов'язків сплачувати данину для утримання князя і його дружини. М. Володимирський-Буданов стверджує, що «відповідно до розширеної версії «Руської Правди», смерд не міг бути підданий арешту або обмежений у своїх правах і свободах без санкцій князя» [9, с. 35]. Отже, можна дійти висновку,

що правове забезпечення суверенності особи і різних соціальних верств у Київській Русі X–XI ст. гарантувалося пріоритетами судових інститутів. Права громадян визначалися їх суверенністю та громадянськими обов'язками і зобов'язаннями.

Правове регулювання всіх сфер суспільного життя русів-українців засвідчує добре упорядковане судочинство в його трьох інституційних вимірах – вічевому, князівському і церковному. Всі соціальні верстви мали свої власні приватні інтереси, цілі, потреби, а суспільна діяльність вважалася загальною цінністю. Тож правова складова судової системи оцінює соціально-економічні, політичні, культурні і державницькі значущі діяння людини та необхідні для підтримки миру норми взаємності. Досягнення в розвитку прав інститутів суддівства Київської Русі були досить очевидними, зокрема вічевий складник судової системи визначав співпрацю з князівськими і церковними судами. Одним із універсальних принципів судової системи Руських земель було шанування гідності людини та належне дотримання правових засад з точки зору правди. Чітко прослідковується в судовій системі моральність права і судочинства.

1. Богданов В. В. *Этническая и эволюционная история Руси* / В. В. Богданов. – М. : Белые альвы, 2001. – 272 с.
2. Федотов Г. П. *Россия и свобода // Судьба и грехи России* / Г. П. Федотов. – Т. 2. – Санкт-Петербург : Изд-во «София», 1992. – С.276-303.
3. Савицкий П. Н. *Степь и оседлость // Евразия. Исторические взгляды русских эмигрантов: сб. ст. / Отв. ред. Л. В. Пономарева.* – М. : Институт всеобщей истории РАН, 1992. – 180 с.
4. Кульчицький В. С. *Історія держави і права України : навчальний посібник* / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тицик. – Львів : Світ, 1996. – 296 с.
5. Климончук В. Й. *Політичні свободи в українському націоґенезі : Моноґрафія* / В. Й. Климончук. – Львів : ПАІС, 2011. – 480 с.
6. Сворац С. Д. *Політико-правова думка України XIX–XX століть про народовладдя : моноґрафія* / С. Д. Сворац. – Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника», 2015. – 375 с.
7. Бурдін М. Ю. *Земельні відносини в Україні: історико-правовий дискурс : моноґрафія* / М. Ю. Бурдін. – Харків : У справі, 2016. – 406 с.

8. Вернадский Г. В. Киевская Русь / Г. В. Вернадский. – Тверь ; М. : ЛЕАН; Аграф, 2001. – 448 с.
9. Владимирский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1995. – 640 с.
10. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность / Л. А. Тихомиров. – М. : ГУП «Облиздат», ТОО «Алир», 1998. – 672 с.
11. Правда Руська XI–XII ст. // Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. – Т.1 / Уклад.: Ю.В.Білоусов, І.Р.Калаур, С.Д.Гринько та ін. / За ред. Р.О.Стефанчука та М.О.Стефанчука. – К. : Правова єдність, 2009. – С. 9–12.

Биркович О.І. Становлення судової системи влади в Україні (IX–X ст.)

У статті досліджено становлення судової системи влади України в IX–X ст. Виходячи з народовладного характеру формування інститутів держави і права, прослідковано, що на першій стадії становлення судової влади Віче Руських земель виконує всі верховні законодавчі, виконавчі і судові функції. На другій стадії віче поступається своїми владними функціями в межах завдань, покладених на князя та його дружину. Досягнення віче і князя в розвитку державно-правової системи можна фіксувати у формі суспільно-політичного союзу. У формалізованому вираженні князь наділявся судовою владою в межах своїх прав і обов'язків. Реальний розподіл судових владних функцій в Київській Русі X–XI ст. між вічем столичних міст, князівською системою влади, місцевими вічевими інститутами та урядовцями-посадниками не був конкуруючим, а стосувався лише того аспекту державного життя, окремі явища якого були під безпосереднім владним урядуванням різних інститутів. Устої такої державно-правової системи з її інститутами законодавчої, виконавчої і судової влади були досить публічними, прозорими і придатними для сприйняття та розуміння суспільством.

Ключові слова: судова система влади, інститути держави і права, віче, князь, «Руська Правда».

Биркович А.І. Становлення судової системи влади в Україні (IX–X в.)

В статті досліджено становлення судової системи влади України в IX–X вв. Исходя из народовластного характера формирования институтов государства и права, прослежено, что на первой стадии становления судебной власти вече Русских земель выполняет все верховные законодательные, исполнительные и судебные функции. На второй стадии вече уступает свои властные судебные функции в пределах задач, возложенных на князя и его дружину. В целом, правовое регулирование всех сфер общественной жизни русов-украинцев свидетельствует о хорошо упорядоченном судопроизводстве в его трех институциональных измерениях – вечевом, княжеском и церковном.

Ключевые слова: судовая система власти, институты государства и права, вече, князь, «Русская Правда».

Byrkovych O. Establishment of the Judiciary System of Ukraine in the IX - X centuries

The article examines the formation of the judiciary system of power of Ukraine in the IX-X centuries. Proceeding from the democratic character of the formation of the institutes of state and law, it is followed that at the first stage of the formation of the judiciary Veche of Russian lands fulfills all supreme legislative, executive and judicial functions. At the second stage Veche concedes to its powerful judicial functions within the tasks, entrusted to the prince and his troops. Achievements of the Veche and the prince in the development of the state-legal system can be fixed in the form of a social-political union. In a formalized expression, the prince was endowed with the judiciary within the limits of his rights and duties. The real distribution of judicial power functions in Kievan Rus X-XI centuries between the veche of cities, the princely system of government, local patriotic institutions and state officials were not competing, but concerned only that aspect of public life some of which were directly underpowered by the government of various institutions. The foundation of such a state-legal system with its institutes of legislative, executive and judicial power were quite public, transparent and suitable for a reasonable understanding of society.

It is established that the peasants were under the direct protection of the prince's power, the burghers were under the authority of Veche, church people were under the jurisdiction of church law and the court. The peasants were free, but their legal status was limited, since they were subject to the special jurisdiction of the prince, which was mainly aimed at protecting their rights, freedoms and duties, to pay tribute to the maintenance of the prince and his troops. Thus, the legal provision of the sovereignty of the individual and various social strata in Kievan Rus X-IX centuries was guaranteed by the priorities of judicial institutions. Citizens' rights were determined by their sovereignty and civic duties and obligations. In general, the legal regulation of all spheres of social life of Rus-Ukrainians testifies to well-organized judicial proceedings in its three institutional dimensions - the veche, princely and ecclesiastical.

Keywords: judicial system of power, institutes of state and law, Veche, prince, «Rus'ka Pravda»

Бойко Л. М.

ПРАВОВИЙ СТАТУС СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ ЗА ЗАКОНОМ АВСТРІЙСЬКОГО УРЯДУ ВІД 5 БЕРЕЗНЯ 1862 РОКУ

УДК 34.797

Постановка проблеми. В умовах сучасного розвитку української держави, значна увага приділяється аналізу та удосконаленню системи місцевого самоврядування. Вивчення соціально-е-